

JAMES MADISON

Federalist št. 10

Med številnimi prednostmi dobro urejene Zveze¹ nobena ne zasluži, da jo obravnavamo z večjo pozornostjo kot njena težnja, da zaduši in obrzda nasilnost strankarstva (faction). Prijatelj vladavine ljudstva ni nikoli bolj vznemirjen zaradi narave in usode takšnih vladavin kot takrat, ko razmišlja o njihovi nagnjenosti k tej nevarni slabosti. Ravno zato vsi tisti, ki so naklonjeni tem vladavinam, izkoristijo vsako priložnost, da izrečejo priznanje sleherni zamisli, ki – ne da bi kršila načela, ki so jim privrženi – nudi zdravilo zoper to zlo. Nestanovitnost, krivičnost in zmeda, ki so jih vnašala v organe javne oblasti, so bile moralne bolezni, zaradi katerih so ljudovlade v preteklosti vsepovsod izginjale; vendar le-te ostajajo še nadalje priljubljen in pogost predmet razpravljanj, iz katerih nasprotniki svobode izvajajo svoje najbolj varljive sklepe. Zares ne moremo pretirano občudovati izboljšav, ki so jih uvedle ameriške ustave s tem, da so se naslanjale na te ljudske vzore, starodavne in moderne; prav tako pa bi bilo neopravičljivo pristransko, če bi trdili, da so te izboljšave tako uspešno odstranile nevarnost, kakor se je želelo in pričakovalo. Od povsod prihajajo zamere od naših najbolj uglednih in poštenih državljanov, ki so v enaki meri prijatelji javnega in zasebnega zaupanja kot tudi javne in osebne svobode, da so naše vlade preveč nestanovitne, da se v konfliktnih nasprotujočih si strank pozablja na obče dobro in da se često odločitve ne sprejemajo v skladu z načelom pravičnosti in spoštovanja pravic manjšine, ampak zaradi večje moči sebične in oblastiželjne večine. Kakor koli si že želimo, da bi bila takšna nezadovoljstva neutemeljena, pa nam očitnost znanih dejstev ne dopušča, da bi zanikali, da so vsaj do določene mere resnična. Če trezno premislimo svoj lastni položaj, se res pokaže, da se nekatere nadloge, ki nas pestijo, napačno pripisujejo v breme naših vlad; hkrati pa se pokaže, da tudi drugi vzroki ne morejo pojasniti naših največjih stisk; in posebno ne prevladujočega in rastočega nezaupanja v javno delovanje in ne preplaha v zvezi z osebnimi svoboščinami, ki odmevajo z enega konca celine na drugega. To so v glavnem, če ne v celoti, posledice nezaupanja in krivic, s katerimi je duh strankarstva okužil naše javne uprave.

S stranko (faction) razumem določeno število državljanov, ne glede na to ali sestavljajo večji ali manjši del celote, ki jih združuje in spravlja v gibanje neka skupna pobuda strasti oziroma interesa, ki je nasproten pravicam drugih državljanov ali trajnim in splošnim interesom skupnosti.

Obstajata dva načina, s katerima se lahko odstranjuje zlo strankarstva: prvi je, da se odstranijo njegovi vzroki; drugi, da se obrzdajo njegove posledice.

Prav tako obstajata dva načina za odstranjevanje vzrokov strankarstva: prvi je, da se ukine svoboda, ki sploh omogoča obstanek strankarstva; drugi način pa je, da se doseže, da imajo vsi državljanji isto mišljenje, iste strasti in iste interese.

¹ Mišljena je federacija – opr. prev.)

Za prvo zdravilo se zares lahko reče, da je slabše kot sama bolezen. Svoboda je za strankarstvo isto, kot je zrak za ogenj, namreč hrana, brez katere takoj ugasne. Toda nič manj smiselno ni ukinjati svobodo, ki je nujna za politično življenje, iz razloga, ker svoboda spodbuja strankarstvo, kot če bi želeli uničiti zrak, ki je nujen za življenje, ker ta zrak tudi daje ognju njegovo rušilno moč.

Kolikor je prvi način nerazumen, toliko je drugi neuresničljiv. Vse dokler bo človekov razum zmotljiv in ga bo človek svobodno uporabljal, se bodo pojavljala tudi različna mišljenja. Dokler bo obstajala zveza med človekovim razumom in njegovim samoljubjem, bodo njegova mišljenja in strasti vzajemno vplivale ena na drugo; in tako bodo mišljenja nekaj, za kar se bodo vezale tudi strasti. Razlika v sposobnostih ljudi, iz katerih izvira tudi pravica do lastnine, je nič manj neobvladljiva prepreka za uniformnost interesov. Varstvo teh sposobnosti je prvi cilj vlade. Razlike v obsegu in vrstah lastnine so neposredna posledica varstva različnih in neenakih sposobnosti za pridobivanje lastnine; in iz vpliva le-teh na čustva in poglede vsakokratnih lastnikov sledi delitev družbe na različne interese in stranke.

Skladno s tem lahko rečemo, da so skriti vzroki strankarstva vsajeni v samo naravo človeka; in da se v odvisnosti od razlikujočih se razmer v civilni družbi razlikujejo tudi različne stopnje njihovega učinkovanja. Zavezanost različnim pogledom glede vere, vladanja in glede mnogih drugih področij tako v teoriji kot v praksi; privrženost različnim voditeljem, ki oblastizeljno tekmujejo za prvenstvo in moč, oziroma drugim posameznikom, katerih bogastvo spodbuja človeške strasti – vse to je, po svoji strani, razdelilo človeški rod v več strank, podžgalo njihovo medsebojno sovraštvo in prispevalo, da si stranke bolj prizadevajo, da druga drugi povzročijo zlo in se medsebojno zatirajo, kot pa da sodelujejo med seboj zaradi obče blaginje. Ta nagnjenost ljudi, da se vzajemno mrzijo, je tako velika, da so tudi takrat, kadar za to ni obstajal pravi vzrok, najbolj malenkostne in najbolj umišljene razlike razplamtevale sovražne strasti in povzročale najhujše spopade. Toda najbolj razširjen in najbolj trajen izvor strankarstva je v mnogovrstni in neenaki razdelitvi lastnine. Tisti, ki imajo lastnino, in tisti, ki je nimajo, so od nekdaj predstavljali različne interese v človeški družbi. To tudi velja za tiste, ki so upniki oziroma dolžniki. Interes lastnika zemljiške posesti, interes lastnika manufaktur, interes trgovcev, interes bankirjev, poleg nekaterih manj pomembnih interesov, se nujno razvijajo pri civiliziranih narodih in pod vplivom različnih mišljenj in pogledov delijo te narode v različne razrede. Reguliranje teh različnih in med seboj nasprotujočih si interesov je pglavitna naloga sodobne zakonodaje in vnaša duh strankarstva v nujno in redno delovanje vlade.

Nobenemu človeku ni dovoljeno, da bi bil sodnik v svoji lastni zadevi, ker bi njegov interes gotovo vplival na njegovo presojo in bi verjetno pokvaril njegovo poštenost. Iz istega oziroma še bolj utemeljenega razloga ne more ena skupina ljudi biti hkrati sodnik in stranka; pa vendar, kaj so mnogi najpomembnejši zakonodajni akti drugega kot sodne odločitve, ki se res ne nanašajo na pravice posameznikov, ampak na pravice velikih skupin ljudi? In kaj so različne vrste zakonodajalcev, če ne zastopniki in stranke v zadevah, o katerih sami odločajo? Vzemi-mo, da se predlaga zakonski predpis o zasebnih dolgovih. To je primer, ko imamo na eni strani stranko upnikov, na drugi pa stranko dolžnikov. Pravica zahteva, da se obvaruje ravnotežje med njima. Vendar ti stranki sta in tudi morata biti hkrati sodnika; in moramo pričakovati, da bo največja oziroma najmočnejša stranka tudi prevladala. Ali je treba in v kolikšni meri je treba spodbujati domačo manufakturno produkcijo z omejevanjem uvoza blaga tujih proizvajalcev?

To je vprašanje, na katero bodo različno odgovorili lastniki zemljiške posesti in manufaktur in verjetno tega ne bodo storili tako, da bi se ozirali samo na pravico in na občo blaginjo. Razrez davkov na različne vrste lastnine zahteva največjo nepristranskost; vendar morda ne obstaja niti en zakonodajni akt, ki se bolj podreja močnejši stranki in jo postavlja v skušnjava, da krši načela pravice. Vsak šiling, s katerim močnejša stranka obremeni šibkejšo manjšino, je hkrati tudi šiling, ki si ga je prihranila sebi.

Zaman se govori, da bodo razsvetljeni državniki lahko pomirili te nasprotujoče si interese in jih vse podredili obči blaginji. Krmilo ne bo vedno v rokah razsvetljenih državnikov. Prav tako te pomiritve v mnogih primerih sploh ni mogoče doseči, ne da bi se upoštevali posredni in oddaljeni oziri, ki pa bodo redko močnejši od neposrednih interesov, ki jih ima lahko ena stranka, da ne spoštuje pravice druge stranke ali blaginje celote.

Sklep, do katerega smo se dokopali, je, da *vzrokov* strankarstva ne moremo odstraniti in da moramo zdravilo iskati v sredstvih, s katerimi bi obrzdali *posledice* strankarstva.

Če teče beseda o stranki, ki ne sestavlja večine, je treba iskati zdravilo v republikanskem načelu, ki omogoča večini, da na predpisani način z glasovanjem prepreči zle namere manjšine. Manjšina lahko ovira delo uprave, lahko povzroči pretres v vsej družbi, toda ne bo mogla izvrševati in prikrivati nasilja v ustavnih oblikah. Če pa stranka sestavlja večino, potem ji oblika ljudske vladavine omogoča, da občo blaginjo in pravice drugih državljanov žrtvuje svoji dominantni strasti ali interesu. Zavarovati splošno blaginjo in osebne pravice državljanov pred takimi nevarnostmi in hkrati ohraniti duha in obliko ljudske vladavine, je velik cilj, h kateremu so usmerjena naša raziskovanja. Dodal bi, da obstaja velikanska želja, da se ta oblika vlade reši pred prezirom, ki jo je tako dolgo spremljal, in da se zagotovi, da jo ljudje spoštujejo in sprejmejo.

S katerimi sredstvi je mogoče doseči ta cilj? Očitno samo na en način izmed dveh mogočih. Ali se mora preprečiti hkratni obstoj iste strasti ali interesa v večini, ali pa je večini, ki se odlikuje s tako hkratno strastjo ali interesom, treba s samo njeno številčnostjo in s krajevnimi razmerami onemogočiti, da zbere sile in uresniči svoje zatiralske zamisli. Če se zgodi, da se nagibi in priložnosti prekrivajo, dobro vemo, da se ne moremo opreti niti na moralne niti na verske motive kot na ustrežno vrsto nadzora. Učinek vere in morale ni neuspešen, ko gre za onemogočanje krivic in nasilja posameznikov, njun blagodejni učinek pa je toliko manjši, kolikor večje je število ljudi, na katere deluje; njun učinek je torej v obratnem sorazmerju s širjenjem potrebe po njem.

Na osnovi vsega tega lahko sklenemo, da čista demokracija, s katero razumem družbo, ki jo sestavlja majhno število državljanov, ki se sami zbirajo in neposredno (in person) upravljajo, ne dopušča nobenega zdravila proti zlu strankarstva. V čisti demokraciji bo skoraj vedno skupna strast ali interes utelešen v večini; menjava misli in skupno delovanje izhajata iz same oblike te vlade in nič ne more preprečiti prizadevanj, da se žrtvuje slabša stranka ali nezavarovan posameznik. Zato so takšne demokracije od nekdaj nudile prizor nereda in preprirov; vedno so bile nezdržljive z varnostjo posameznika ali z lastninsko pravico; praviloma so bile kratkotrajne, umirale pa so nasilne smrti. Teoretiki, ki so se zavzemali za takšno obliko vladavine, so napačno menili, da če se ljudje popolnoma izenačijo v političnih pravicah, se bodo v celoti izenačili tudi v svojem premoženju, mišljenju in strasteh.

Republika, s katero razumem predstavniško vladavino, odpira drugačne mož-

nosti in obljublja zdravilo, ki ga iščemo. Če ugotovimo, v čem obstaja razlika med to obliko vladavine in čisto demokracijo, nam bo jasna tudi narava zdravila in učinkovitost, ki jo mora izvajati iz Zveze.

Obstajata dve veliki razliki med demokracijo in republiko: prvič, oblast v republiki se prenaša na majhno število ljudi, ki so jih izvolili ostali državljani; drugič, republiko karakterizira večje število državljanov in večje ozemlje, na katerem se razprostira.

Prva razlika med demokracijo in republiko vodi po eni strani k prečiščenim in k širšim pogledom na javne zadeve, ker ti pogledi prehajajo skozi medij izvoljenega telesa državljanov, ki s svojo modrostjo najbolj prepoznava prave interese dežele, zaradi njegovega domoljubja in ljubezni do pravice pa je malo verjetno, da bi ta interes lahko podredilo začasnim in parcialnim ozirom. Ob takih pogojih lahko pričakujemo, da bo mišljenje javnosti, ki ga izražajo predstavniki ljudstva, bolj v skladu s splošno blaginjo, kakor da bi ga izrazilo samo ljudstvo, ki bi se zbralo v ta namen. Po drugi strani pa so lahko te posledice popolnoma drugačne. Ljudje, ki so strankarsko nastrojeni, polni krajevnih predsodkov in nevarnih nakan, si lahko s spletko, s podkupovanjem ali na drug način najprej pridobijo podporo volilnega telesa, potem pa izdajo interese ljudstva. Iz tega tudi sledi vprašanje, ali so male ali velike republike bolj primerne za izbor pravih varuhov splošne blaginje. Nedvomno se odločamo za druge iz dveh očitnih razlogov:

Prvič moramo pripomniti, da kakor koli že je republika majhna, mora v njej obstajati določeno število predstavnikov, da bi preprečili spletke nekaterih; in da kakor koli že je republika velika, se mora v njej omejiti število predstavnikov, da bi preprečili zmedo v množici. Ker število predstavnikov v obeh primerih ni sorazmerno s številom volivcev, ampak je sorazmerno večje v manjši republiki, in ker število sposobnih predstavnikov ni sorazmerno manjše v veliki, kot je v majhni republiki, iz tega izhaja, da je v prvi možnost izbire večja in s tem tudi večja verjetnost dobrega izbora.

Drugič, ker enega predstavnika voli večje število državljanov v večji, a manjše število državljanov v manjši republiki, bo kandidatom, ki niso vredni zaupanja, težje uspešno uporabljati nemoralna sredstva, ki često vplivajo na rezultat volitev; in ker so volitve svobodnejše, je verjetno, da bo izvolitev padla v korist ljudi, katerih zasluge so vsem znane in ki zaradi svojega trdnega značaja uživajo obči ugled.

Moramo priznati, da v tem kakor tudi v mnogih drugih primerih obstaja sredina in da na obe strani prežijo težave. S pretiranim povečevanjem števila volivcev bodo njihovi predstavniki nezadostno seznanjeni s krajevnimi razmerami in drobnimi interesi; z zmanjševanjem števila volivcev pa bodo predstavniki na le-te preveč vezani in neustrezno pripravljeni, da razumejo in zasledujejo velike nacionalne cilje. S tega stališča zvezna ustava predstavlja srečen spoj; veliki in združeni interesi so stvar vsedržavnega zakonodajnega telesa, krajevni in posebni interesi pa stvar zakonodajnih teles posameznih držav.

Druga razlika je v tem, da lahko z republikansko vlado zaobsežemo večje število državljanov in večje ozemlje kot z demokratsko vlado; ravno v tem je treba v načelu videti okoliščino, da se je strankarskih zarot manj bati pod republikansko kot demokratsko vlado. Kolikor manjša je družba, toliko bolj je verjetno, da bodo tudi posebne stranke in interesi manj številni; čim manj številne so posebne stranke in interesi, lažje se bo našla večina, ki jo sestavlja ista stranka; in kolikor manj je posameznikov, ki sestavljajo večino, in kolikor manjše je območje, na katerem delujejo, toliko lažje se bodo združili in uresničili svoje zamisli o zatiranju manjši-

ne. Če razširite območje in s tem zaobsežete vanj še večje število različnih strank in interesov, je manj verjetno, da bo večina imela skupni motiv, da krši pravice drugih državljanov; če pa se bo že pokazala takšna enotna pobuda v večini, bo mnogo težje, da vsi pripadniki večine, ki tako občutijo, hkrati pokažejo tudi svojo lastno moč in delujejo soglasno drug z drugim. Poleg drugih ovir lahko pripomnimo, da so tam odnosi, kjer obstaja zavest o nepravičnih in nepoštenih ciljih, zmerom obremenjeni z nezaupanjem, ki raste z večanjem števila tistih, ki naj bi soglašali.

Iz vsega tega torej izhaja, da isto prednost, ki jo ima republika pred demokracijo, da brzda posledice strankarstva, ima tudi velika republika pred majhno kot tudi Zveza glede na države, ki jo sestavljajo. Ali obstaja prednost v izboru predstavnikov, ki jih njihovo razsvetljeno mišljenje in poštena čustva dvigajo nad krajevne predsodke in nepravične naklepe? Nihče ne more zanikati, da ne bi predstavniško telo v Zvezi imelo vse te potrebne lastnosti. Ali je prednost, o kateri se tukaj govori, v večji varnosti, ki jo poroščtuje večje število različnih strank zoper to, da bi ena med njimi po številu preseгла in tlačila druge? V isti meri ta varnost raste dejansko s povečanjem števila različnih strank, ki jih zaobsega Zveza. Ali je končno prednost v večjih ovirah zoper hkratno delovanje in skrite želje nepravične in koristoljubne večine? Tudi tukaj velikost Zveze ponovno predstavlja najbolj oprijemljivo prednost.

S svojim delovanjem lahko vodje, ki jih je zajelo strankarstvo, podkurijo plamen v okviru svojih lastnih držav, toda ne bodo mogli izzvati splošnega požara tudi v drugih državah Zveze. Verska sekta se lahko izrodi v politično stranko v delu konfederacije, toda različne sekte, ki so razpršene po vsej državi, varujejo vse državne organe pred kakršnimi koli nevarnostmi, ki bi lahko iz tega izvirale. Burne razprave o uvedbi papirnatega denarja, o oprostitvi dolgov, o enaki razdelitvi lastnine ali o katerem koli drugem neprimernem ali škodljivem načrtu bodo teže zajele vso Zvezo kot pa eno izmed njenih članic; kot je prav tako bolj verjetno, da bo neka bolezen prej okužila posamezno grofijo ali okrožje kot pa vso državo.

Menimo torej, da je zato republikansko zdravilo proti slabostim, ki so značilne za republikansko vlado, v velikosti in v ustrezni strukturi Zveze. V isti meri, v kateri smo kot republikanci prežeti z zadovoljstvom in ponosom, moramo biti zavzeti tudi za negovanje in podporo duha federalistov.

Prevedel: Adolf Bibič

ADOLF BIBIČ*

Politična misel federalistov

(posebej glede na Madisonov esej št. 10)

Presenetljivo je, da je zgodovina ameriške politične misli relativno malo znana. Za to je gotovo treba iskati vzroke v nepoučenosti, pa tudi v tem, ker v primeru

* Dr. Adolf Bibič, redni profesor na FDV.